

2.4 Kasvillisuus ja eläimistö

2.4.1 Kasvillisuus

Kasvillisuudeltaan alue kuuluu pohjoisboreaaliseen vyöhykkeeseen, jossa kasvillisuus on tyypillisesti karua. Metsät ovat pääasiassa männiköitä, vallitsevana variksenmarja-mustikka-puolukka -tyyppi. Tuntureiden keski- ja ylärinteillä on myös jäkälää kasvavia karukkokankaita. Notkelmissa ja alavilla alueilla yleistyvät seinäsammal-mustikka -tyypin kuusimetsät. Tuntureiden lakialueilla metsäkasvillisuus vaihtuu vähitellen puuttoman paljakan varpu- ja jäkälänummiksi.⁹ Viljelymaata on vähän ja ne sijoittuvat rehevämmän kasvillisuuden alueille jokivarsiin ja Kittilän letto- ja lehtokeskuksen alueelle.

Metsät

Tehokasta metsätaloutta on suunnittelualueella harjoitettu useita vuosikymmeniä ja sen jäljet näkyvät maisemakuvassa. Suurin osa suunnittelualan metsistä koostuu mäntyvaltaisesta, suhteellisen tasaikäisestä (nuorehkosta) puustosta. Tämä johtuu siitä, että 1960-70-luvuilta lähtien metsänhoidossa on suosittu mäntyä. Tuolloin vanhat kuusikot kaadettiin ja korvattiin männyntaimilla.¹⁰

Levin alueen kasvillisuus kuuluu pohjoisboreaaliseen vyöhykkeeseen, jonka kasvillisuus on tyypillisesti varsin karua.

Alueella on harjoitettu metsätaloutta 1700-luvulta saakka. Aluksi metsätalous oli lähinnä tervanpoltoa. Myöhemmin metsistä hakattiin lähinnä poimintahakkuilla sahapuita. Hakkuut voimistuivat 1920-luvun lopulla ja tällöin aloitettiin myös metsänhoitotoimet. Varsinaiset avo- ja kasvatushakkuut aloitettiin alueella 1940-luvulla¹¹. Vielä 1950-luvun alussa vanhaa metsää oli vielä Kittilän seudulla runsaasti. Tilanne muuttui 1950-luvun lopulla, kun Lapin metsiä alettiin hakata voimakkaasti ja hoitaa suunnitelmallisesti. Tähän vaikutti mm. Kemin puumassatehtaiden tuotannon nosto 1950-luvun lopulla ja selluloosatehtaan rakentaminen Kemijärvelle vuonna 1965.

Alueen metsät ovat valtaosin metsän käsittelyjen myötä muuttuneet tasarakenteisiksi ja varsin nuoriksi. Suojelualueiden ulkopuolella olevat metsät ovat valtaosin alle 60 -vuotiaita. Suojelu- ja virkistyskäytössä olevien metsien ikä on selvästi yli 100 -vuotta. Vanhempaa metsää on mm. Leppävuoman-Murtovuoman-Saattoporanvuoman Natura-alueella, Homevaaralla, Kätkä- ja Levitunturien rinteillä. Metsäraja on noin 420-430 metriä meren pinnasta tasosta.

Nykyään Kittilän metsäalueista on metsätalouden ulkopuolella yli puolet. Metsähallitus omistaa Kittilän metsistä 66 prosenttia ja metsähallituksen maista on suojametsäalueella 32 prosenttia. Suojelumetsät nostavat vanhojen metsien (yli 140-vuotiaat) osuutta. Vanhojen metsien osuus metsämaasta on 22 %.

⁹ Toimituskunta Tarkka ym. 1987

¹⁰ Wirilander J, 2001.

¹¹ Yliranta, ym. 2001

Männiköt ovat suurelta osin yksijaksoisia talousmetsiä. Kätjän ja Levin ympäristössä vanhempaa metsää on mm. Leppävuoman-Murtovuoman-Saattoporanvuoman Natura-alueella, Homevaaralla, Kätkä- ja Levitunturin rinteillä. Puuston keskitilavuus vaihtelee 20-100 m³/ha.

Taulukko. Kehitysluokkien keskitilavuudet (m³/ha) metsämaalla ja metsämaan kehitysluokkajakauma (%) Kittilässä¹².

Kehitysluokka	Aukea-uudistusala	Siemenpuusto	Taimikko	Nuori kasvatusmetsä	Varttunut kasvatusmetsikkö	Uudistus-kypsä-metsikkö	Suojus-puu-metsikkö	Vaaja-tuottoinen metsikkö
keskitilavuus (m ³ /ha)	1,7	20,8	17,8	43,6	79,3	101,6	42,8	53,4
jakauma (%)	0,4	1,1	21,4	34,0	11,6	10,6	0,8	12,8

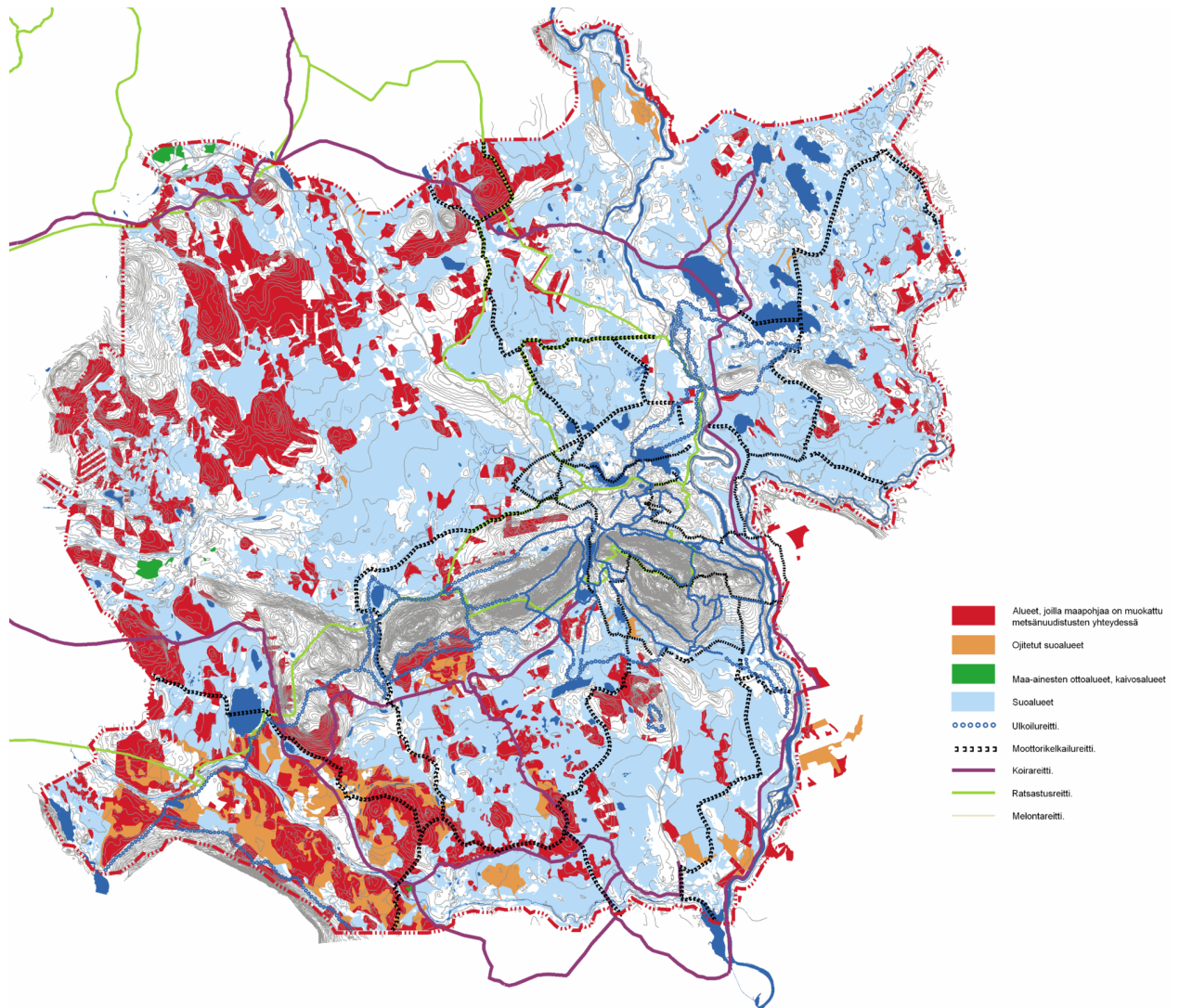
Valtaosa selvitysalueen metsistä on männiköitä, missä kasvillisuus vaihtelee tuoreesta kankaasta karuun kankaaseen. Männiköiden yleisin metsätyyppi on variksenmarja-mustikkatyyppi. Männiköiden runsaus osittain johtuu männyn suosimisesta 1960- ja 1970 -luvulla uudistusaloilla. Männiköt ovat suurelta osin yksijaksoisia talousmetsiä.

Kuusikot keskittyvät Kätkä- ja Levitunturien rinteille ja alueen länsiosaan mm. Aakenusvaaran ja Luovavaaran alueille. Kuusikot ovat tuoreita kankaita ja suurelta osin puustoltaan varttuneita. Kuusien joukossa kasvaa yleensä hieman koivua. Lehtomaista kangasta on niukasti purojen varrella ja rinteiden alaosassa. Lehtomaiset kankaat ovat yleensä kuusikoista tai kuusisekametsiä. Lehtokasvillisuutta on alueella hyvin vähän, lähinnä purojen varsilla.

Kätjän alueen pinta-ala on noin 8 100 ha ja sen metsät ovat kunnan sekä yksityisomistuksessa (yli 30 omistajaa). Metsämaan kasvupaikoista eniten esiintyy kuivahko kangas (46,2 %) ja tuore kangas (44,9 %). Puuston määrä metsämaalla v 2003 oli 65 m³/ha (koko alueella keskimäärin 41 m³/ha). Puuston keskimääräinen kasvu on n. 1,4 m³/vuosi. Puuston kokonaismäärä oli 2003 noin 330 000 m³.

Kätkälän tila, Taalovaaran alue ja Sätkenän tutkimusmetsä edustavat myös maisemallisesti erityisiä metsäalueita. Sätkenän tutkimusmetsän koivikkoa pidetään yhtenä Suomen kauneimmista koivikoista. Koivikko on kehittynyt 1800-luvun lopun metsäpalon seurauksena.

¹² Tomppo, ym. 1998.

Kuva 9. Metsänhoidolliset maanmuokkaukset ja ojitukset

Suot

Soita alueella on runsaasti¹³. Suot ovat valtaosin laajoja rimpisiä ja jänteisiä aapasaita. Juuri Keski-Lappi on Suomen aapasoiden ydinaluetta ja muodostaa aapasoiden aluejaossa oman Peräpohjolan aapasoiden vyöhykkeensä.

Alueella on runsaasti reheviä soita. Suot saavat rehevämpiä piirteitä jokivarsilla ja niillä alueilla, missä kallioperässä on ravinteisia kivilaatuja kuten Kätkänturin tai Aakenusturin pohjoispuolella. Jokivarsiin keskittyvät lehtokorvet ja lettokorvet. Laajojen soiden laideosilla on lettorämeet. Erityisesti alueen reheviltä soilta tavataan useita uhanalaisia ja silmälläpidettäviä lajeja. Näitä ovat mm. lettosara, lettorikko, punakämmekkä ja himmeävilla.

Geologinen tutkimuslaitos on tehnyt turvetutkimuksia Kittilän alueelta vuosina 1962-83¹⁴ ja ¹⁵. Tutkituista soista kaava-alueella sijaitsee Sokostovuoma, Vuot-

¹³ Ilvessalo 1960.

¹⁴ Lappalainen ja Pajunen 1980.

¹⁵ Muurinen ja Nokela 1984.

soaapa, Takavuoma, Lammasvuoma ja Sokostovuoma. Seuraavassa lyhyet kuvaukset näistä soista:

- Sokostovuoma, joka sijaitsee noin 5 km Kittilän keskustasta pohjoiseen, Sirkkaan menevän maantien ja Ounasjoen välissä. Suon pinnan korkeus on noin 187 m mpy. Suon pinta-ala on 630 ha. Sokostovuoma on pääasiassa varsinaista lettoa, rimpilettoa ja koivulettokorpea. Turvekerrostuman keskipaksuus on 2,4 m. Saravaltaisen turpeen osuus on 34 %, ruskosammalvaltaisen turpeen 55 % ja rahkavaltaisen 4 %.
- Vuotsoaapa on vedenjakajasuo. Sen pinta-ala on 580 ha. Suon pinnan korkeus on noin 211 m mpy. Suon pohjoisosa on tyypillistä keidasrämettä ja eteläosa on suurimmaksi osaksi koivulettokorpea. Reunamilla tavataan nevoja ja rämeitä. Saravaltaisen turpeen osuus on 83 %, ruskosammalvaltaisen turpeen 5 % ja rahkavaltaisen 3 %.
- Takavuoma sijaitsee noin 32 km Kittilän keskustasta koilliseen, Pokkaan menevän tien ja Seurujoen välissä. Suon pinta-ala on 440 ha. Takavuoman keskiosa on rahkarämettä ja itäosassa on rahkarämettä ja rahkanevaa. Länsiosassa on rahkarämeen lisäksi varsinaista lettoa. Saravaltaisen turpeen osuus on 46 %, ruskosammalvaltaisen turpeen 27 % ja rahkavaltaisen 10 %. Kortepitoista turvetta on 11 % ja puupitoista 17 %.
- Lammasvuoma on pinta-alaltaan noin 145 ha. Suon pinnan korkeus on noin 190m mpy. Vallitsevina suotyyppinä ovat varsinainen letto, rimpiletto ja koivulettokorpi. Eteläosassa on nevaa. Pohjoisosa on ojitettu ja otettu viljelykseen. Turvelajeista on saravaltaisia 71 %, ruskosammalvaltaisia 16 % ja rahkavaltaisia 6 %. Kortepitoista turvetta on 12 % ja puupitoista 7 %.
- Sokostovuoma, joka sijaitsee noin 5 km Kittilän keskustasta pohjoisluoteeseen, on pinta-alallaan 810 ha. Sokostovuoman vallitsevat suotyyppit ovat saraneva ja sararäme. Reunamilla on paikoin muuttumia ja peltoa. Suon pinnan korkeus on 190–205 m mpy.

Tunturit

Suomen tunturiluonnolle on tunnusomaista vaihettuma Etelä-Lapin yksittäistuntureista pohjoisempien alueiden tunturimassiiveihin. Pallastuntureiden ja Saariselän –linjan pohjoispuolella tunturikasvillisuus levittäytyy laajimmin tuntureiden lakiosille. Etelämpänä tunturikasvillisuutta tuntureiden lakiosalla tavataan siellä tällä saarekkeina. Tunturialueet kuuluvat alpiiniseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Levitunturi ja Kätkätunturi eivät ulotu boreaalista metsävyöhykettä ylemmäksi¹⁶. Kätkätunturin ja Levin vallitsevasta kangaskasvillisuudesta puuttuvat oroarktiselle ("alpiiniselle") paljakkalle tunnusomaiset kasvit¹⁷.

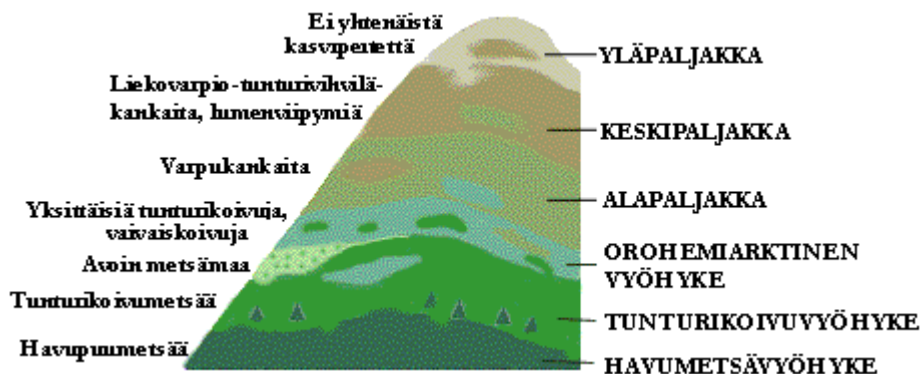
Kätkätunturi ei saavuta riittävää korkeutta, jotta laella esiintyisi tunturikasvillisuutta. Kätkätunturin Isolaella on variksenmarjavaltaista paljakkakangasta. Samoin Levitunturilla on tunturikasvillisuutta, etupäässä paljakkakangasta ja rakkaa.

¹⁶ Haapasaari, ym. 1982.

¹⁷ Haapasaari, ym. 1982.

Kätkätunturin ja Levitunturin lakiosat ovat puuttomia. Metsäraja on noin 420-430 metrin korkeudella meren pinnan tasosta. Levitunturin lakiosalla on variksenmarja-kynsisammal-jäkälä -tyypin kangaskasvillisuutta ja rakkaa¹⁸. Kenttä- ja pohjakerroksen valtalajina ovat variksenmarja, mustikka, puolukka, juolukka, tinajäkälä, kiilloton kynsisammal, seinäsammal ja rämekarhunsammal. Kätkätunturin huipulla on mustikka-kynsisammal-jäkälä -tyyppiin kangaskasvillisuutta, jonka kenttä- ja pohjakerroksen valtalajina ovat variksenmarja, mustikka, puolukka, kiilloton kynsisammal, seinäsammal ja rämekarhunsammal sekä mieto pronjäkälä sekä tinajäkälä¹⁹.

Kuva yllä: Tunturikasvillisuusvyöhykkeet²⁰.

Muu kasvillisuus

Alueen pienet pellot ja niityt sijaitsevat jokien varsilla tai järvien tuntumassa. Useimmat niityt ja pellot ovat kasvamassa umpeen. Näillä pensoittuvilla pelloilla ja niityillä kasvillisuutta leimaa yleensä kiiltolehtipajukot ja suuruohokasvustot.

Ounasjoen varsilla on tulvaniittyjä, joilla kasvillisuus on suuruoho- ja matalakasvuista niittyä. Tulvaniittyjen lajisto koostuu mm. metsäkurjenpolvesta, mesiangervosta, kastikoista ja nurmilauhasta ja parhaimmilla paikoilla kasvaa siperiansinivalvattia, kaarlenvaltikkaa, rantatädykettä, kullervoa ja pohjanängelmää.

Peiteisyys ja kasvillisuus on esitetty Lähtökohtareportissa erillisellä liitekartalla.

2.4.2 Eläimistö

Linnustollisesti arvokkaimmat alueet ovat alueen aapasuot, jotka ovat merkittäviä lintujen pesimä-, levähdys- ja ruokailupaikkoja. Tähän on syynä runsas selkärangattomien eläinten määrä, joka takaa varman ravinnonlähteen ja laajoilla soilla myös on pesimärauha. Lisäksi soiden metsäsaarekkeet ovat turvallisia elinympäristöjä monille kana- ja varpuslinnuille. Soilla pesivät mm. liro, suokukko, kapustarinta ja kurki. Suolammilla ja muissa pienissä järvissä yleisesti pesii telkkä. Muita yleisiä vesilintulajeja ovat sinisorsa ja tavi. Kuikka kuuluu myös alueen vesilinnustoon.

¹⁸ Haapasaari 1988.

¹⁹ Haapasaari 1988.

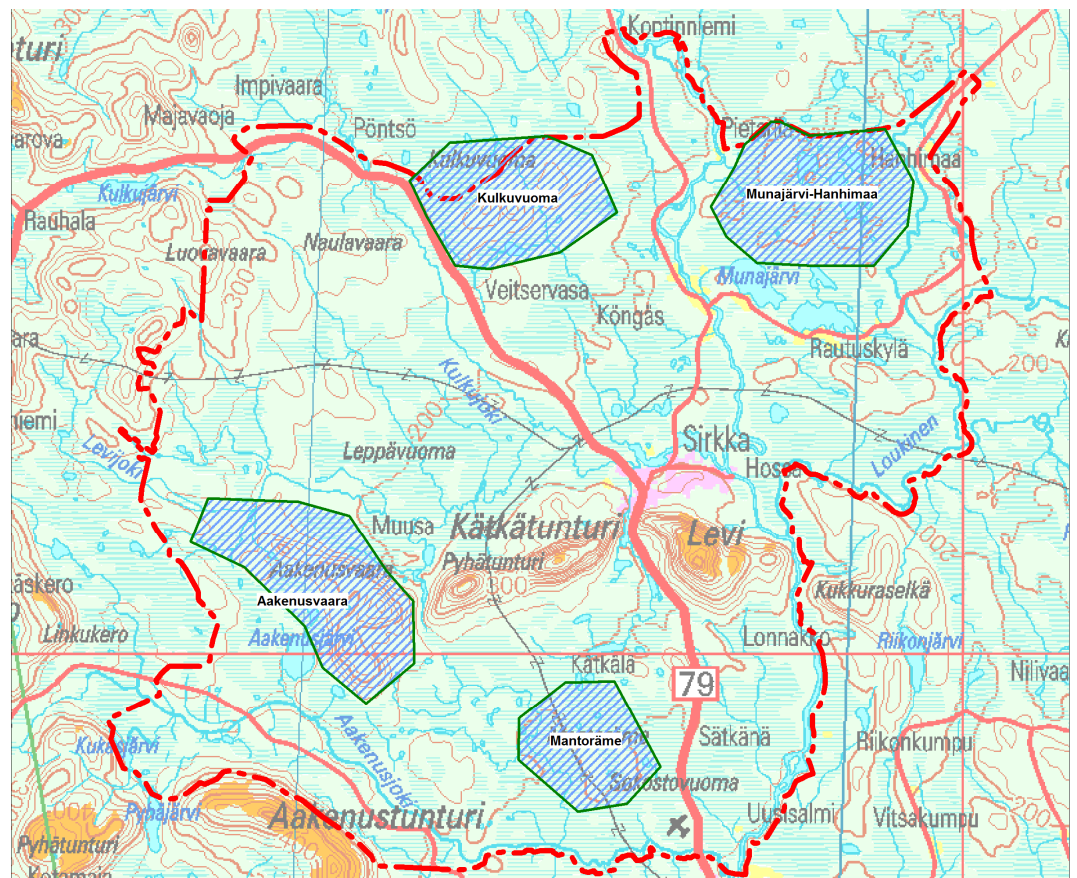
²⁰ <http://www.oulu.fi/northnature/finnish/Suomi/tunturit1.html#anchorpaljakka>

Alueen yleisimpiä lintuja ovat pajulintu ja jättiläiskyyhkynen, joka on linnustomme viidenneksi runsain. Jättiläiskyyhkynen suosii pesimäympäristönään erityyppisiä metsiä ja puustoisia soita. Pajulintu pesii taasen kaikenlaisissa metsissä, mutta runsaimmat kannat ovat lehtimetsissä. Metsissä pesimälinnustoon kuuluvat myös mm. urpiainen, punakylkirastas, helmipöllö, hiiripöllö ja kuukkeli. Kuukkeli, joka on hyvin paikka- ja pariuskollinen, pesii mieluiten rauhisilla ja laajahkoilla metsäalueilla. Metsäkanalinnuista alueella pesivät pyy, teeri, riekko ja metso.

Seuraavassa taulukossa on esitetty Kittilässä metsäkanalintujen runsaus ja poikastuotto vuonna 2005.²¹

Metso		Teeri		Pyy		Riekkö	
Tiheys Yks./km ²	Poikas-osuus	Tiheys Yks./km ²	Poikas-osuus	Tiheys Yks./km ²	Poikas-osuus	Tiheys Yks./km ²	Poikas-osuus
2,7 ±	49	2,5 ±	28	2,0 +	65	5,1±	68

Ajoittain voi nähdä myös maakotkan, sääksen ja muuttohaukan lentävän metsien ja soiden yllä. Nämä lajit pesivät kaava-alueella ja alueen laajat suot ovat tärkeitä elinympäristöjä näille linnuille. Suurten petolintujen pesimäpaikat sijoittuvat neljälle alueelle: Kulkuvuoma, Munajärvi, Aakenusvaara ja Mantoräme. Suurten petolintujen pesäpuut, joissa oleva pesä on säännöllisessä käytössä ja selvästi nähtävissä, on luonnonsuojelulain 39 §:n mukaan rauhoitettu.

Kuva 10. Petolintujen merkittävimmät pesimäalueet.

²¹ http://www.rktl.fi/riista/riistavarat/metsakanalinnut_2005

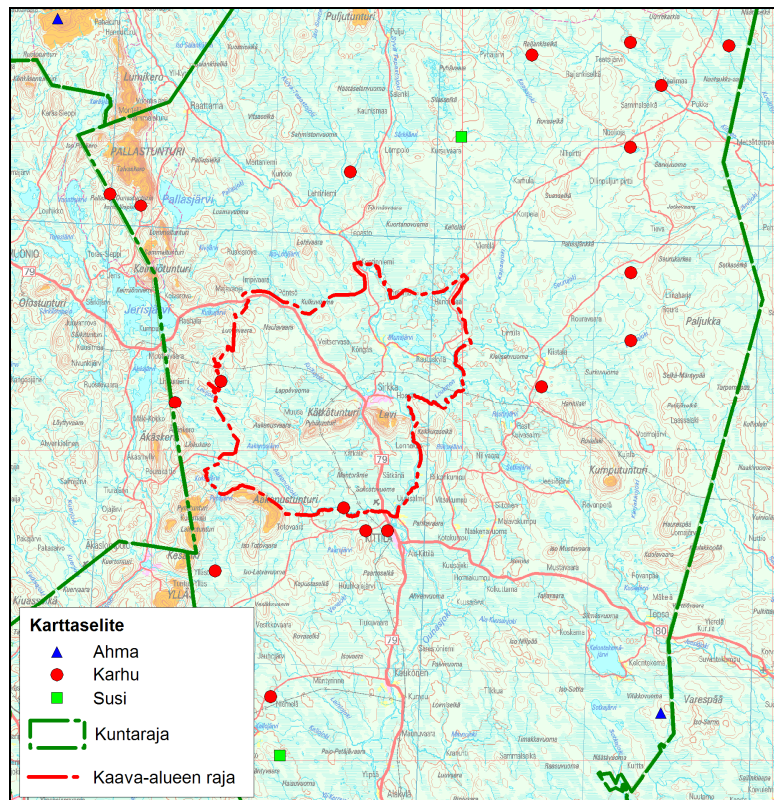
Kalat

Ounasjoessa on monipuolinen kalasto mm. harjus, hauki, taimen, siika, made ja seipi. Lisäksi joessa on hyvä luontainen harjuskanta, mutta taimenkannat ovat melko heikot joen yläosaa lukuun ottamatta. Ounasjoessa on luontainen siikakanta, mutta siihen on istutettu myös vaellus-, pohja- ja planktonsiikaa. Loukisenjoessa elää mm. harjus, hauki, taimen, siika, made ja seipi²². Järvissä tavataan siikaa, muikkua, haukea, ahventa, kivisimpua, madetta ja mutua.

Muut eläimet

Alueen eläimistö on runsaslajinen. Yleisiä nisäkkäitä ovat orava, metsäjänis, näättä, lumikko, kärppä, minkki, poro, hirvi ja kettu. Viime vuosina on havaittu alueella supikoiria, joka on tulokaslajina yleistymässä.

Saukko, ilves ja karhu ovat vakituisia eläimiä. Susi ja ahma vierailevat alueella satunnaisesti. Susi, saukko, ilves ja karhu ovat luontodirektiivin liitteessä IV (a) mainittuja eläinlajeja, joiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Alla olevassa kartassa on esitetty petoyhdyshenkilöiden keräämät suurpetohavainnot Kittilän alueelta vuonna 2004²³. Kartta sisältää pelkästään lajimäärityksen ja paikan, ei havainnon laatua.

Kuva 11. Petoyhdyshenkilöiden keräämät suurpetohavainnot Kittilässä vuonna 2004.

²² Huhtala ja Lettijeff 1999.

²³ http://www.rktl.fi/riista/suurpedot/suurpetojen_runsauden_seuranta.html

2.5 Luontoarvot

2.5.1 Luonnonsuojelualueet

Luonnonsuojelualueet

Selvitysalueella on seuraavat luonnonsuojelualueet, jotka ovat myös valtakunnalliset suojeluohjelman kohteet:

- **Leppävuoma-Murtovuoma-Saattoporanvuoma soidensuojelualue**
- **Homevuotson lehtojensuojelualue**
- **Rovasen lehtojensuojelualue**

Lisäksi Tuomikosken luonnonsuojelualue ja Kuortanovuoman–Saivinvuoman soidensuojelualue sijoittuvat osittain kaava-alueelle. Tuomikosken luonnonsuojelualue kuuluu suurelta osin Kuortanovuoman–Saivinvuoman soidensuojelualueeseen. Kuortanovuoman–Saivinvuoman suojelualue on perustettu luonnonsuojelulain mukaisesti erityisesti soidensuojelualueiksi lailla (851/1988). Kuortanovuoman–Saivinvuoman soidensuojelualue sisältää vaihtelevaa aapasuoluntoa.

Leppävuoman–Murtovuoman suojelualue on perustettu luonnonsuojelulain mukaisesti erityisesti soidensuojelualueiksi lailla (851/1988). Leppävuoma-Murtovuoma-Saattoporanvuoma soidensuojelualueella on hyvin kehittyneitä Peräpohjolan aapoja. Alueella on monilajinen linnusto.

Homevuotson lehtojensuojelualue on 3,0 hehtaarin kokoinen suojelukohde. Homevuotson lehtojensuojelualue on perustettu luonnonsuojelualueiksi lailla (503/1992). Homevuotson suojelualue on kumpareinen lehtoalue, jonka puusto on järeää aarnikuusikkoa. Kasvillisuus on pääosin kosteaa isoalvejuurivaltaista saniaislehtoa, koillisosassa kotkansiipilehtoa ja reunamilla tuoretta lehtoa. Vaate-laita lajeja ovat koiranvehnä, punakonnanmarja, lehtomatara, lääte ja kaiheorvokki. Valtakunnallisesti uhanalaisista kääpälajeista on alueelta tavattu hentohaprakäpä ja punakarakäpä silmälläpidettävistä peikonnahka ja viherkarhikka.

Rovasen lehtojensuojelualue on kooltaan 0,8 ha. Alueen puusto on kuusi-hieskoivuvaltaista. Alueellisesti uhanalaisista lajeista on kohteesta löydetty mm. himmeävillä ja siperiansirjosara sekä tunturiängelmä. Rovasen lehtojensuojelualue on perustettu luonnonsuojelualueiksi lailla (503/1992).

2.5.2 Suojeltavat luontotyypit

Luonnonsuojelulaissa ja -asetuksessa on yhdeksän suojeltavaa luontotyyppiä, joka ovat maassamme harvinaisia ja yleensä pienialaisia. Luonnonsuojelulain 29§ mukaiset suojeltavat luontotyypit ovat:

- luontaisesti syntyneet, merkittävilta osin jaloista lehtipuista koostuvat metsiköt
- pähkinäpensaslehdot
- tervaleppäkorvet
- luonnontilaiset hiekkarannat
- merenrantaniityt
- puuttomat tai luontaisesti vähäpuustoiset hiekkadyynit

- katajakedot
- lehdesniityt
- avointa maisemaa hallitsevat suuret yksittäiset puut ja puuryhmät

Luontotyyppin suojelu astuu voimaan, kun alueellinen ympäristökeskus on tehnyt sitä koskevan rajauspäätöksen. Maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa luontotyypit on kartoitettava ja otettava huomioon vaikka ympäristökeskus ei olisi tehnyt rajauspäätöstä.

Metsälain 10 §:ssä on määritellyt metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeät elinympäristöt. Nämä ovat:

- lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömät lähiympäristöt
- ruoho- ja heinäkorvet, saniaiskorvet sekä lehtokorvet ja Lapin läänin eteläpuolella sijaitsevat letot
- rehevät lehtolaikut
- pienet kangasmetsäsaarekkeet ojittamattomilla soilla
- rotkot ja kurut
- jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät
- karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisemmat hietikot, kalliot, kivi-
kot, louhikot, vähäpuustoiset suot ja rantaluhdat.

Tiedot luontotyypeistä ja niiden sijainnista tai luonteesta eivät ole julkisia, vaan tiedot voi saada käyttöön vain maanomistajan luvalla.

Levin alueella ei luonnonsuojelulain mukaisia luontotyyppisiä luontaisesti juuri ole. Alueella voi olla maisemaa hallitsevia suuria puita tai luonnontilaisia hiekkarantoja.

Metsien erityisen tärkeät elinympäristöt keskittyvät lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömiin lähiympäristöihin, järvien luhtarannoille sekä ojittamattomille soille, missä on pieniä kangasmetsäsaarekkeita.

2.5.3 Natura 2000 –alueet

Natura-alueilla ei saa heikentää merkittävästi niitä luonnonarvoja, joiden vuoksi alue kuuluu Natura-verkostoon. Suojeluarvoja heikentävä toiminta on kiellettyä sekä alueella että sen rajojen ulkopuolella. Viranomaisten on alistettava erityiseen vaikutusten arviointiin kaikki sellaiset hankkeet ja suunnitelmat, jotka saattavat yhdessä tai erikseen vaikuttaa Natura-alueen luonnonarvoihin.

Levin suunnittelualueelle sijoittuu Leppävuoma-Murtovuoma-Saattoporanvuoma Natura-alue ja osittain Ounasjoen ja Kuortano-Saivinvuoma-Launijärvi Natura-alueet.

nat1 **Leppävuoma-Murtovuoma-Saattoporanvuoma Natura –alue**

Leppävuoma-Murtovuoma-Saattoporanvuoma Natura –alue on otettu Suomen Natura –verkostoon luonto- ja lintudirektiivin perusteella (SCI ja SPA -alue). Alue kuuluu myös soidensuojeluohjelmaan (SSO). Natura –alue on laaja. Sen pinta-ala on 2 138 ha. Alueen suojelu on toteutettu muodostamalla siitä luonnonsuojelulain mukainen suojelualue.

Alueen suot ovat tyypillisiä Peräpohjolan aapasointa. Alueen metsiä on valtaosin taimikkona. Alueella on reheviä ja harvinaisia suotyyppisiä (luhtia ja lettoja), joilla kasvaa mm. lettorikko. Alueella on tavattu seuraavat luontodirektiivin luontotyytit: humuspitoiset lammet ja järvet, aapasuot, puustoiset suot ja borealiset luonnonmetsät. Natura-alue on merkittävä pesimäalue linnustolle. Alueen eläimistöön kuuluvat mm. helmipöllö, hiiripöllö, kapustarinta, kurki ja liro sekä saukko.

nat2 **Ounasjoen Natura –alue**

Ounasjoen Natura –alue (FI1301318) muodostuu Ounasjoesta (vesialue) Ounasjärven Luusuan alapuolella sekä Ounasjoen suiston tulvasaarista. Ounasjoki on suurin kokonaan maamme rajojen sisällä virtaavista rakentamattomista joista. Alue on otettu Natura –verkostoon luontodirektiivin perusteella.

Ounasjokivarsi on maisemaltaan vaihteleva. Ounasjoen varrella on edustavia tulvaniittyjä ja tulvametsiä, joista Ounasjoen suiston saaret muodostavat laajimman tulvaniittyalueen. Ounasjokisuisto on myös linnustollisesti arvokas alue. Ounasjoen pituus välillä Ounasjärven Luusua-Kemijoki on noin 300 km, ja joen keskileveys noin 150 m (vaihtelu 60-300 m). Ounasjoki on suojeltu voimalaitosrakentamiselta lailla (laki Ounasjoen erityissuojelusta 703/83). Ounasjoen vesialueen suojele toteutetaan vesilain nojalla ja Ounasjoen suistosarten suojelelun toteutuskeino on rakennuslaki.

nat3 **Kuortano-Saivinvuoma-Launijärvi Natura-alue**

Kuortano-Saivinvuoma-Launijärvi Natura -alue (FI1300606) on otettu Natura 2000 –verkostoon luonto- ja lintudirektiivin perusteella (SCI ja SPA -alue). Natura-alue koostuu Kuortanovuoma-Saivinvuoman alueesta, joka kuuluu soidensuojeluohjelmaan sekä Launijärven alueesta, joka on varattu seutukaavassa luonnonsuojelualueeksi (SL 936). Lisäksi rajaukseen kuuluu noin 300 ha suojeluohjelmaan ja seutukaavan suojeluvaraukseen kuulumatonta aluetta.

Kuortano-Saivinvuoma-Launijärven alue sisältää vaihtelevaa aapasuo- ja järvi-luontoa. Alueella esiintyy useita suotyyppisiä: karuhkoja rimpinevoja, erilaisia lettoja, suursaranevoja, tulvanevoja, suoniittyjä, lähteikköpintoja sekä korpia ja rämeitä. Järvet ovat pehmeäpohjaisia, melko matalia ja kirkasvetisiä. Kuortanovuoma-Saivinvuoma-Launijärvi on pohjoisen Peräpohjolan tyypillinen aapasuokokonaisuus. Linnustoltaan alueet ovat arvokkaita.

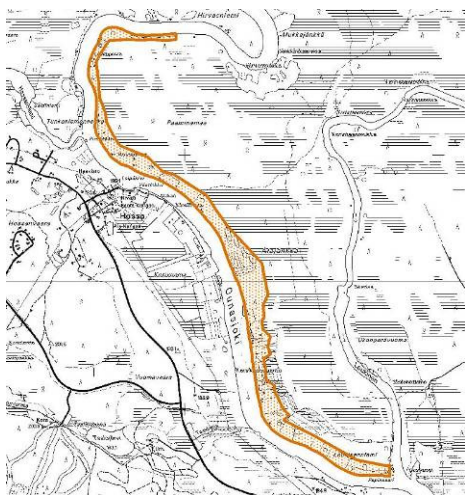
Kuortanovuoma-Saivinvuoman alueesta pääosa on toteutettu muodostamalla siitä luonnonsuojelulain mukainen suojelualue. Muun alueen suojele toteutetaan luonnonsuojelulain, maankäyttö- ja rakennuslain nojalla.

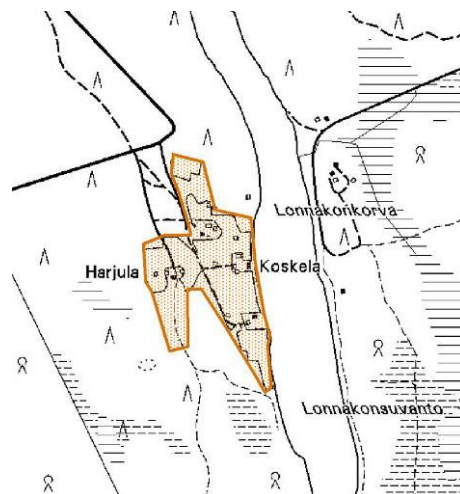
2.5.4 Perinnebiotoopit

Levin alueella on tiedossa kolme perinnemaisemakohdetta, jotka ovat Hossan niityt, Lonnakon niityt ja Riikonkosken saaristo²⁴. Näistä Lonnakon niityt on kansallisesti arvokas ja muut ovat maakunnallisesti arvokkaita kohteita.

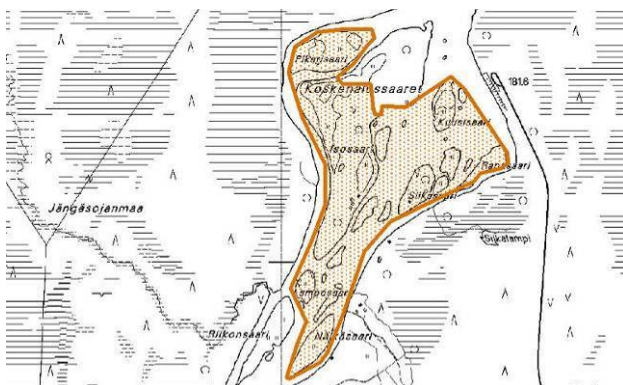
- pma-1 **Hossan niityt** sijoittuvat Ounasjoen itärannalle Hirvasnimien kohdalta Loukisen ja Ounasjoen yhtymäkohtaan. Alueella on entisiä peltolohkoja ja laajalti tulvaniittyjä. Hossan niittyjen pinta-ala on noin 62 ha.
- pma-2 **Lonnakon niittyalue** käsittää kolme taloa pihapiireineen: Lonnakko, Harjula ja Koskela. Alueella on ketoja, niittyä ja entisiä peltoja ja sieltä on tavattu mm. seuraavia kasveja: pussikämmekkä, tunturikurjenherne, tunturinurmikka, jäkki, kissakello ja nurmitatar. Alueen pinta-ala on 9 hehtaaria. Lonnakon niityillä kasvaa uhanalainen ahonnoidanlukko.
- pma-3 **Riikonkosken saaristo** sijoittuu Kittilän kirkonkylän pohjoispuolelle. Riikonkosken saaristossa on monipuolinen tulvaniittykasvillisuus. Alueelta on todettu monipuolinen ja huomionarvoinen putkilokasvisto: hentosuolake, rantatädyke, tunturikurjenherne, pohjanängelmä, kissakello, kalvaspaju, siperiansinivalvatti, sykeröpiippo, vilukko, kaarlenvaltikka ja kellosinilatva. Aluepinta-ala on n. 45 hehtaaria.

Kuva 12. vas. Hossan niityt

Kuva 13. Lonnakon niittyalue.

Kuva 14. Riikonkosken saaristo.

²⁴ Bergman, ja Kalpio 1999.

2.5.5 Arvokkaat luontokohteet

- S** Sätkävaaran lehto
Sätkenävaaran itärinteellä on kansallisesti arvokas luontokohde, missä kasvaa mm. uhanalaista neidonkenkää. Idässä on suo, pohjoisessa ja etelässä kangasmetsä. Kasvillisuudeltaan alue jakaantuu lehtomaisen kankaaseen ja tuoreeseen lehtoon. Alueella on pieniä suolampareita ja pienialainen keto.
- S-1** Kätkätunturin Isolaki
Kätkätunturin Isolaella on avointa mustikka-kynsisammal-jäkälä -tyyppiin kangaskasvillisuutta, jonka kenttä- ja pohjakerroksen valtalajina ovat variksenmarja, mustikka, puolukka, kiilloton kynsisammal, seinäsammal ja rämekarhunsammal. Laella on hieman rakkaa. Laella on myös kaksi virkistyskäytössä olevaa laavua ja nuotiopaikka. Laki on maisemallisesti hieno ja sillä on myös luonnonsuojelullista merkitystä. Alue kuuluu suojelualueen (S-1).
- luo1 Homevaaran länsipuolen lehto
Homevaaran Jänkäläisenlaen länsipuolella oleva lehto on maakunnallisesti arvokas. Kasvillisuus on metsäkurjenpolvi-imarretyyppin (GDT) tuoretta lehtoa, metsäkurjenpolvi-mesiangervotyyppin (GFIT) suuruoholehtoa sekä lehto- ja lettokorpea. Kasvistoon kuuluvat mm. näsiä, mähkä, punaherukka, lehtotähtimö, kangaskorte, sudenmarja ja kultapiisku, huopaohdake ja koiranvehnä.
- luo2 Homevaaran puronvarsikorpi ja suoalue
Kohde on Katajavaaran eteläpuoliselta alarinteeltä alkava puro ja siihen liittyvä suoalue ja kaksi soistunutta pientä lampea. Alueella on monipuolinen kasvillisuus: lettoräme, ruoho- ja heinäkorpi, muurainkorpi, lettokorpi. ja suursaraneva. Kohde on paikallisesti arvokas.
- luo3 Homevaaran itärinteen lehto
Puusto on kuusivaltaista ja varttunutta. Kuusien joukossa kasvaa koivua. Kasvillisuus on metsäkurjenpolvi-mesiangervotyyppin (GFIT) suuruoholehtoa ja metsäkurjenpolvi-imarretyyppin (GDT) tuoretta lehtoa. Luonteenomaiset kenttäkerroksen valtalajit ovat metsäimarre, metsäkurjenpolvi ja mesiangervo sekä niiden lisäksi kohteella kasvaa mm. hiirenporrasta, huopaohdaketta, maitohorsmaa, kultapiiskua, lillukkaa, ruohokanukkaa, rentukkaa, pohjansimaketta, tuppisaraa, kulleroa, pohjansinivalvattia ja lehtotähtimöä. Lehto rajautuu etelän suunnassa ruoho- ja heinäkorpeen. Lehto on paikallisesti arvokas.

- luo4 Homevaaran itäpuolen korpi ja letto
Homevaaran koillisosan lehto jatkuu suojuottina, missä kasvillisuus on suurelta osin rehevää ruoho- ja heinäkorpea. Paikoin kasvillisuus muuttuu lettokorveksi. Puusto on kuusi- ja koivuvaltaista. Korpikasvillisuus on paikoin hieman vaatimattomaa. Kasvistoon kuuluvat mm. raate, mähkä, lääte, maariankämmekkä, vilukko, metsäkorte, pohjanpaju, kullero, pohjansinivalvatti, korpikastikka, mesiangervo, luhtamatara, metsämaitikka, vaivaiskoivu ja kiiltolehtipaju. Kohde on paikallisesti arvokas.
- luo5 Homevaaran kaakkoisosan lehto
Lehto on Homejärven etelärannalla. Puustoltaan valtaosin kuusi-koivuvaltaista ja paikoin puusto on lähes yksin omaa koivuvaltaista. Kasvillisuus on valtaosin metsäkurjenpolvi-imarretyypin (GDT) tuoretta lehtoa. Lehto on paikallisesti arvokas. Kohteella on myös suokasvillisuutta.
- luo6 Muusanlammet ja niiden ympäristö
Muusalammen ympäristö muodostaa maisemallisesti kauniin kokonaisuuden. Alueella on kolme luonnonsuojelullisesti erittäin arvokasta kohdetta: Muusanlampien välinen puronvarsilehto ja Muusanlampien laskupuron varsi sekä Muusan lehtimetsä. Muusanlampien välinen puronvarsilehdon lajistoon kuuluvat mm. lapinlunnunsielä, lehtotähtimö, velholehti, sudenmarja, väinönputki, punakonnamarja ja koiranvehnä. Kohde on maakunnallisesti arvokas.
- Muusanlampien laskupuron varressa kasvillisuus on lehto- ja lettokorpea. Lajisto on monipuolinen. Puronvarressa kasvaa runsaana mm. metsäkurjenpolvea, korpikastikkaa, tesmaa, äimäsaraa, mesiangervoa, kultapiiskua sekä siellä täällä on pohjannokkosta, kullervoa, pohjansinivalvattia, vilukkoa, väinönputkea ja näsiä. Kohteen arvokkain laji on uhanalainen neidonkenkä, jota kesällä 2005 löydettiin puron varresta kaksi yksilöä. Puusto muodostuu hieskoivusta, harmaalepystä, kuusesta ja tuomesta. Kohde on kansallisesti arvokas. Eteläosassa on kaksi suursaranevaa. Niiden ympärillä kasvillisuus on lehto- ja ruoho- ja heinäkorpea.
- luo7 Pyhätunturin etelärinteiden lehto ja suo
Kohteen pohjoispäässä on metsäkurjenpolvityypin (GT) lehto, joka muuttuu etelään päin lähteiseksi puronvarsilehdoksi ja reheväksi korveksi. Puusto koostuu puronvarressa harmaalepystä, kuusesta ja koivusta. Kasvillisuus on metsäkurjenpolvi-mesiangervotyypin (GFIT) suuruholehtoa, lehto- ja ruoho- ja heinäkorpea. Pohjoispäässä kasvaa runsaasti pohjansinivalvattia. Muista kasveista voi mainita kataja, tesma, korpi-imarre, hiirenporras, punaherukka, metsäalvejuuri, sudenmarja, nuokkotalvikki, metsäimarre ja kultapiisku, lehtotähtimö ja tuppisara. Kohde on paikallisesti arvokas.
- luo8 Hepojängän korpisuo
Kohde sijoittuu Hepojängän länsireunalle. Kasvillisuus on rehevää lehto- sekä ruoho- ja heinäkorpea. Puusto on kuusi- ja koivuvaltaista. Kohdetta luonnehtivat korpikastikka, mesiangervo ja hiirenporras. Kohde on paikallisesti arvokas.
- luo9 Liikenysloman eteläsuu
Kohde sijoittuu Liikenysloman eteläpuolella. Kasvillisuus on valtaosin alueelle tyypillistä sara-, heinä- ja ruohokorpea ja lettokorpea. Kohteen keskivaiheella on kivetty lähde, josta lähtee puro. Puronvarressa kasvaa mm. lehtotähtimö, tesma, rentukka ja pohjanhorsma. Alue on paikallisesti arvokas.

- luo 10 Liikennysvaaran itäkuru
Kuru on maisemallisesti arvokas ja alueella on lähteikköjä ja tihkupintaa. Kasveista mainittakoon pohjanruttojuuri, lehtotähtimö, pohjanpunaherukka, mesiangervo ja kullero. Kohde on paikallisesti arvokas.
- luo11 Kätkätunturin lounaisrinteen suo
Kohde sijoittuu Kätkätunturin etelärinteen alaosaan. Kasvillisuus on valtaosin heinä- ja ruohokorpea. Suon rajautuu pohjoisosalla lehtomaiseen kankaaseen. Kohde on paikallisesti arvokas.
- luo12 Levin länsirinteen lehto
Lehto sijoittuu Vielmanvuoman länsipuolelle. Kasvillisuus on metsäkurjenpolvi-mesiangervotyypin (GFIT) suuruoholehtoa ja metsäkurjenpolvi-imarretyypin (GDT) tuoretta lehtoa. Kasvistoon kuuluvat mm. sudenmarja, vilukko, korpi-orvokki, lehtotähtimö, punakonnamarja, näsiä ja hiirenporras. Osa lehdosta on jäänyt rakentamisen alle. Lehto rajautuu itäosassa ulkoiluväylään. Kohde on maakunnallisesti arvokas lehto.
- luo13 Levin lounaspuolen rinteen lehto
Lehto sijoittuu Taivaskeron eteläpuolelle ja osa lehdosta on jäänyt rakentamisen alle. Kasvillisuus on metsäkurjenpolvityypin (GT) ja metsäkurjenpolvi-imarretyypin (GDT) tuoretta lehtoa sekä metsäkurjenpolvi-mesiangervotyypin (GFIT) suuruoholehtoa. Kohde on paikallisesti arvokas lehto.
- luo14 Levin Utsuvaaran lähde ja lähdepuro
Utsuvaaran etelärinteellä on lähde, josta lähtee puro. Puron yläosa on säilynyt, mutta alaosa on hävinnyt rinteen rakentamisen yhteydessä. Lähteen ympärillä ja puron varressa kasvaa mm. lapinlunnusilmää, lehtotähtimöä, tesmaa, metsäkurjenpolvea, purorentukkaa, suokelttoa ja pohjanhorsmaa. Kohde on paikallisesti arvokas.

Lisäksi kaava-alueella on useita metsälain mukaisia tärkeitä elinympäristökohteita. Metsien avainbiotooppikartoitus saatiin Lapin läänissä päätökseen vuonna 2004²⁵. Valtion mailta on laadittu alue-ekologinen suunnitelma²⁶, jonka yhteydessä kartoitettiin metsälain mukaiset tärkeät elinympäristöt sekä metsätalouden ympäristöoppaassa mainitut muut arvokkaat elinympäristöt. Yksityismetsien kartoitus on tehty metsäsuunnittelun yhteydessä ja erilliskartoituksena. Kartoitettujen kohteiden tiedot eivät ole julkisia.

Petolintujen pesimäalueet

Suurten petolintujen pesäpuut, joissa oleva pesä on säännöllisessä käytössä ja selvästi nähtävissä, on luonnonsuojelulain 39 §:n mukaan rauhoitettu. Metsähakkuut ovat kokonaan kiellettyjä petolintujen esiintymisalueilla pesimisaikaan keväällä ja kesällä. Pesien lähiympäristössä puusto tulee säilyttää.

- luo15 Kulkuvuoman petolintujen pesimäalue
Merkittävä petolintujen pesimäalue.
- luo16 Munajärvi-Hanhimaan petolintujen pesimäalue

²⁵ Metsäkeskus Lappi 2005:

²⁶ Yliranta, ym. 2001.

Merkittävä petolintuojen pesimäalue.

luo17 Aakkenusvaaran petolintujen pesimäalue
Merkittävä petolintujen pesimäalue.

luo18 Mantorämeen petolintujen pesimäalue
Merkittävä petolintujen pesimäalue.

2.5.6 Erityisesti suojeltavat ja luontodirektiivin liitteen IV (a) lajit

Selvitysalueella liikkuu ja elää seuraavat luontodirektiivin liitteen IV(a) lajia: susi, saukko, ilves ja karhu.

2.5.7 Uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit

Selvitysalueelta on tiedot yhdestä äärimäisen uhanalaisesta lajista, kahdesta erittäin uhanalaisesta lajista sekä 13 vaarantuneesta lajista²⁷. Lisäksi alueella elää tai on tavattu 27 valtakunnallisesti silmälläpidettävää lajia.

Äärimmäisen uhanalainen suohytyvinokas, joka on helttasieni, on löydetty Aakenustunturin Niritsanojan eteläpuolen siniheinävaltaiselta ja pienirimpiseltä letoilta. Laji on erityisesti suojeltava. Erittäin uhanalaisia ovat isonuijasammal ja turjanhorsma, muuttohaukka sekä susi. Vaarantuneita lajeja ovat alueella rantaväkäsammal, punakarakääpä, karhunlovisammal, neidinkenkä, tikankontti, lapinkämmekkä, röyhysara, lettosara, kaitakämmekkä, lettorikko, pohjannoidanlukko ja suikeanoidanlukko. Lisäksi alueella pesii vaarantunut maakotka.

Isonuijasammaleen esiintymätieto on 1870-luvulta ja esiintymätiedot ovat epä-määräiset. Lajin kasvupaikasta todetaan vain, että "Sirkka, Levitunturi, letto". Turjanhorsmasta on tieto, että lajia kasvaa Aakenusjoen ja Kittilästä länteen menevän pikkutien risteyksen läheisyydessä ojissa ja lettosuolla. Osa kasvupaikoista on jäänyt tien alle.

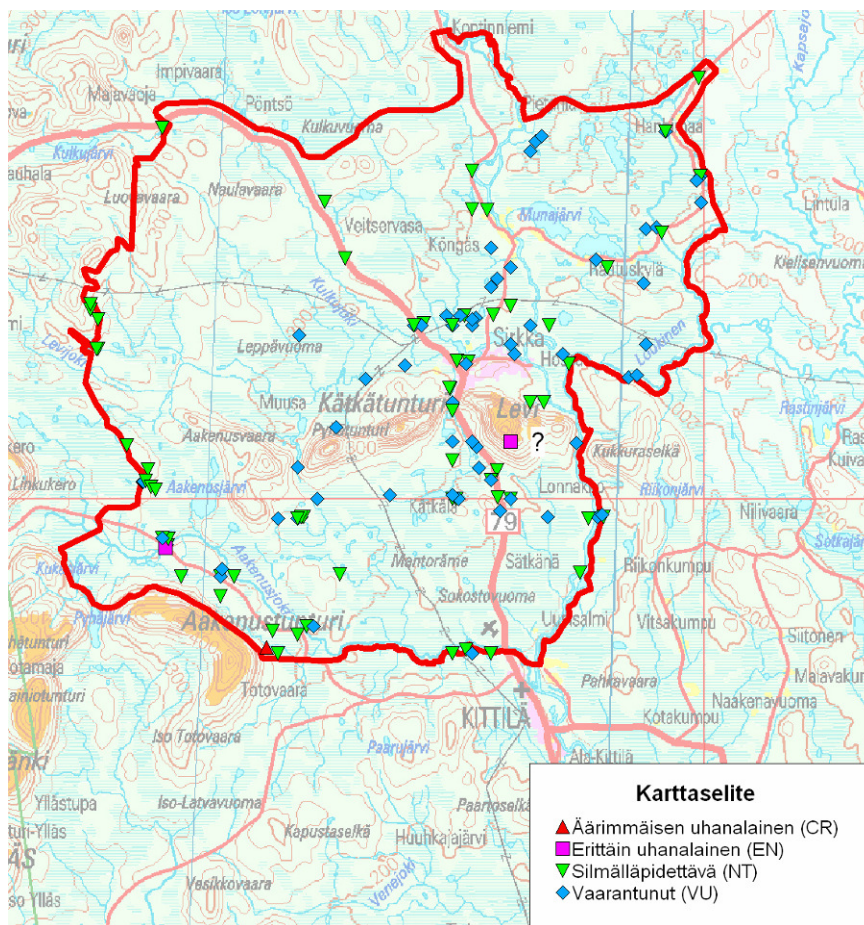
Rantaväkäsammalta kasvaa Aakenusjoen Kalliokosken sillan alapuolella. Karhunlovisammalen esiintymä on Hanhimaan Matala Puljujärvi koillispuolella. Tikankontilla on Levin seudulla viisi tunnettua kasvupaikkaa.

Lapinkämmekkää kasvaa Könkään Sikkolanvuoman alueella. Lisäksi on tietoa siitä että laji kasvaisi Sirkan Kehtoslompolon pohjoispään lettosuolla, mutta esiintymän rekisteritiedostoon syötetty ristiriitaiset tiedot, koska tieteellinen nimi ja lajilyhenne sekä suomalainen nimi viittaavat sekä lapinkämmekkään että kaitakämmekkään.

Kaitakämmekästä on tietoa siitä, että lajia kasvaa Sirkan Kehtoslompolon pohjoispään rantaletolla ja Keinotusjänkällä Yräjärven ja maantien välillä suolla. Lisäksi 1870-luvulta on seuraava tieto: "Ad viam Levitunturi, furi versus in palude". Tiedon perusteella esiintymä tarkka paikka ei voi määrittää. Lajista on myös havainto Matala Puljujärven alueelta. Tietojen mukaan tämä kasvupaikka on ilmeisesti tuhoutunut.

²⁷ SYKE 2005

Kuva 15. Valtakunnallisesti uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit.

Monivuotinen neidonkenkä on vanhojen kuusivaltaisten metsien kasvi. Laji on luontodirektiivin liitteen II laji ja sen tunnetut kasvupaikat ovat Sätkenänvaaran eteläpuolen länsipuolella olevan lammen läheisyydessä ja Muusanlampien las-kupuron varressa.

Pohjannoidanlukkkoa kasvaa Riikonkumpun Loukisen etelärannan jokitörmän kedolla ja Könkällä Ounasjoen kuivalla rantatörmällä sekä Taalovaaran kedolla Ounasjoen varrella. Suikeanoidanlukkkoa esiintyy Loukisen rantaniityllä Hirvasniemen kohdalla ja Loukisen Vanhasenmukan etelärannan kedolla. Punakarakääpäesiintymä on Homevuotson luonnonsuojelualueella.

Röyhysaralta tunnetaan yksi esiintymä Immelänlommel'in vierestä lettorämeellä. Lettosaralla on taasen tiedossa useita kasvupaikkoja yli 20 kappaletta. Samoin lettorikolla, joka viihtyy ravinteisilla, usein lähteisillä lettosoilla ja koivuletoilla, on useita tiedossa useita kasvupaikkoja. Kaikkiaan tunnettuja kasvupaikkoja on 17 kappaletta.

Suurin osa silmälläpidettävistä lajeista on sammalia ja putkilokasveja. Näitä ovat pohjanlehväsammal, tulvasammal, pohjanhuurresammal, pohjanvaskisammal, pohjanvaskisammal, käyrälehtirahkasammal, punakämmekkä, himmeävilla, otalehtivita, ahonoidanlukko, velttosara, ketonoidanlukko ja ahonoidanlukko. Sieniä on tiedossa kuusi lajia. Nämä ovat kyyhkyvahakas, peikonnahka, raidantuoksu-kääpä, viherkarhikka, lapinkynsikääpä ja kalliokeuhkojäkäkä. Eläimistä silmälläpidettäviä ovat isopehkiäinen, puolansukeltajasurviainen, karhu, ilves, kuukkeli, metso, teeri ja sääksi.

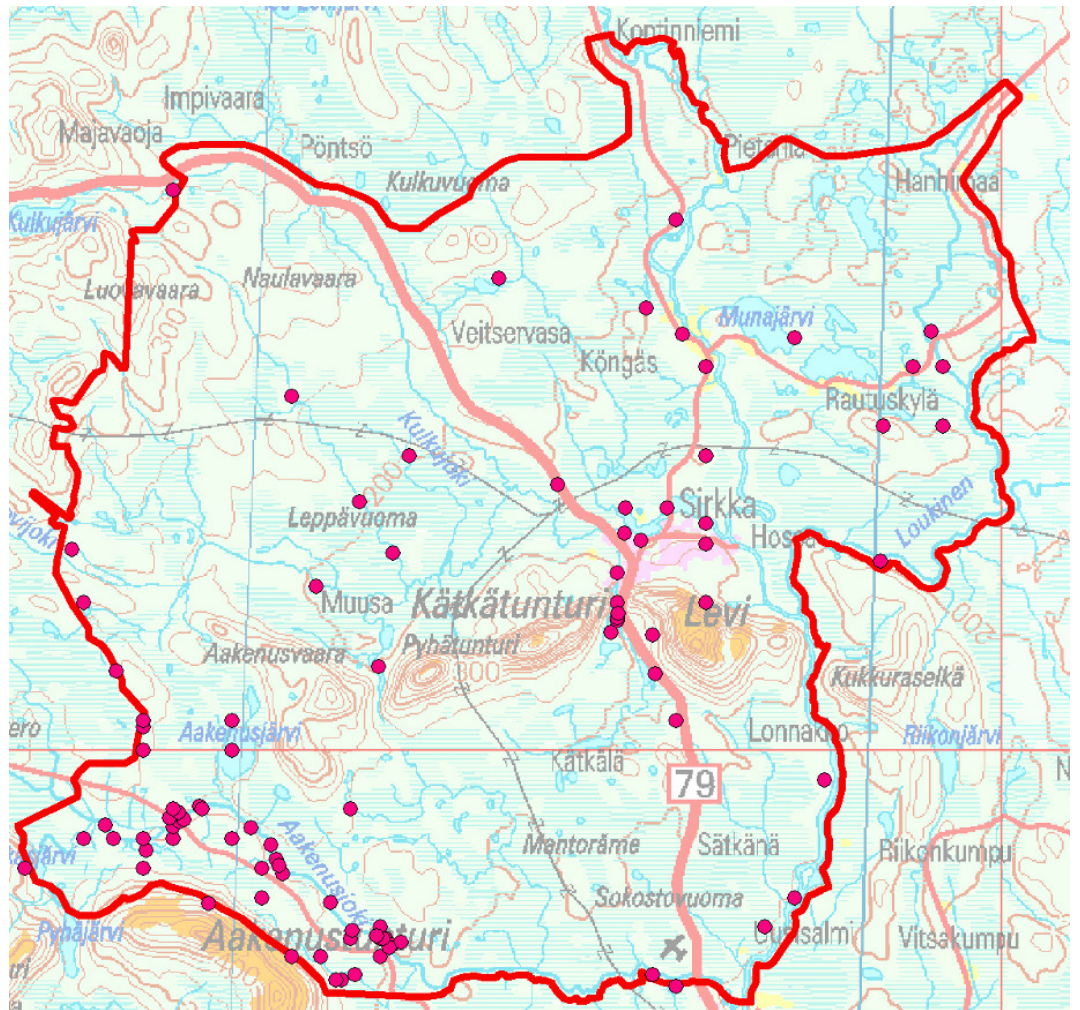
Silmälläpidettävät lajit:

- pohjanlehväsammal
- tulvasammal
- pohjanhuurresammal
- pohjanvaskisammal
- pohjanvaskisammal
- käyrälehtirahkasammal
- isopehkiäinen
- puolansukeltajasurviainen
- kyykyvahakas
- peikonnahta
- raidantuoksukääpä
- viherkarhikka
- punakämmekkä
- himmeävilla
- otalehtivita
- ahonoidanlukko
- velttosara
- ketonoidanlukko
- ahonoidanlukko
- lapinkynsikääpä
- kalliokeuhkojäkäälä
- karhu
- ilves
- susi

Alueellisesti uhanalaiset lajit:

- lehtopalmikkosammal
- sirohuurresammal
- kalliokoukerosammal
- tihkulehväsammal
- idänhitisammal
- kevätmalikka
- tummalakivahakas
- velholehti
- kivikkoalvejuuri
- lapinvehnä
- tunturihorsma
- luhtalemmikki
- pahtanurmikka
- merivita
- hentosätkin
- tunturiängelmä
- pohjantädyke
- lapinorvokki
- lettonuppisara
- peuranvirna
- tunturihiirenporras
- nuoliharmoyökkönen
- sammalkarvajäkälä
- mustakonnanmarja

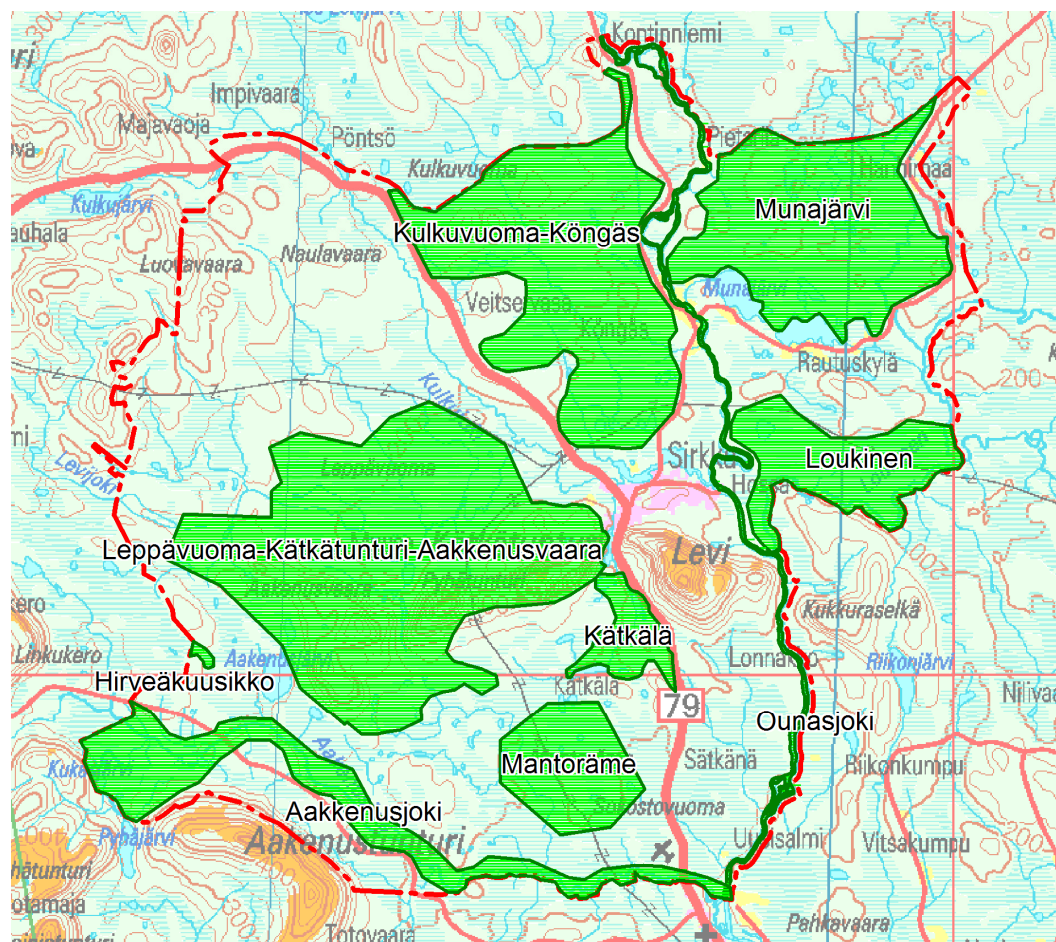

Kuva 16. Alueellisesti uhanalaiset lajit keskittyvät Aakenustunturin pohjoispuolelle ja Kätäkätunturin ja Levitunturin läheisyyteen.

2.5.8 Luonnon monimuotoisuuden keskittymät

Pääosa uhanalaisista lajeista sijoittuu Aakenus-, Ounasjoen, Mantorämeen, Leppävuoman-Kätkätunturin-Aakenusvaaran ja Kulkuvuoman-Köngään, Hirveäkuusikon, Loukisen ja Munajärven seuduille. Näille alueille keskittyvät myös arvokkaimmat luontokohteet ja niitä voidaan pitää luonnon monimuotoisuuden keskittiminä.

Kuva 17. Luonnon monimuotoisuuden keskittymäalueet.

2.5.9 Arvokkaat geologiset kohteet

Arvokkaat geologiset muodostumat

- ge1 **Luovavaaran uomasto**
Edustava mannerjäätikön sulamisveden synnyttämä uomasto. Siinä vaiheessa kun tunturien ja vaarojen huiput alkoivat pistää esiin ohenevan mannerjäätikön reunaosissa, keskittyi jäätikön sulavesivirtaus paljastuneiden huippujen välisiin notkelmiin.
- ge2 **Aakenustunturin pohjoislaidan uomasto**
Edustava mannerjäätikön sulamisveden synnyttämä uomasto.
- ge3 **Kätkätunturin itäpään uomasto**
Edustava mannerjäätikön sulamisveden synnyttämä uomasto.

Tieteellisesti arvokkaita geologisia kohteita, jääjärvien purkausjärjet

- ge4 **Kulkujoen delta (Palkasvaara)**
Kulkujoen delta on Kulkujoen nykyisen uoman kautta purkautuneen Muonion jääjärven laaja purkaussedimenttikerrostuma. Itse pääpurkausuoma on kaava-alueen ulkopuolella. Purkaustapahtuman loppuvaiheen uoma Palkasvaaran eteläpuolella sijoittuu kaava-alueelle. Muodostuman geologista arvoa on alentanut alueella tehtävä voimaperäinen maa-ainestenotto.
- ge5 **Jääjärven purkausjäljet Saattoporan alueella**
Saattoporan alueella on merkkejä Muonion jääjärven seuraavan vaiheen purkauksesta. Alueella on useita purkausuomia: Taaromarovon pohjoispuolinen uoma, Levijoen laaksoa seuraava uoma sekä Pittarovon eteläpuolitse kulkeva uoma. Alueella on suuri Saattoporan-Murtorovan purkaussedimenttidelta sekä purkaustapahtumaan liittyvät tuulikerrostumat (Murtopuljut ja Saattoporanvuoman eteläpuoliset dyynit). Purkaussedimenttidelta ja tuulikerrostuma-alueet rajautuvat kaikki Leppävuoma-Murtovuoma-Saattoporanvuoma –Natura 2000 –kohteen alueisiin. Alueen geologiseen historiaan liittyy kiinteästi myös Saattoporan ja Taaromarovon pohjoispuolinen kumpumoreenialue. Alueen geologiset arvot ovat säilyneet hyvin.
- ge6 **Jääjärven purkausjäljet Aakenusjokivarressa**
Aakenusjokivarressa tavataan runsaasti merkkejä Muonion jääjärven viimeisestä purkausvaiheesta. Purkaustapahtuman yhteydessä voimakkaasti huuhtoutuneita alueita tai purkausuomia tavataan Ala- ja Yli-Kolkuttaman välissä, Aakenusjärven eteläpuolella, Homevuotson-Homejohhikon alueella, Jolhikonlampien alueella sekä itse Aakenusjokilaaksossa. Laajoja delttakerrostumia tavataan Kirjokuusikossa, Kenttasassa, Kaunismaalla, Hanhivuoman alueella, Sotkasjyrhämänpalossa

ja Karanustievalla. Alueen geologiset arvot ovat säilyneet hyvin. Laajempaa maa-ainestenottoa on tehty vain Karanustievalla.

Arvokkaat fossiiliset dyynikentät

ge7 Murtopuljut

Levijoen purkauksen yhteydessä kerrostuneesta hienohiekka-aineksesta tuulen kerrostama *fossiilinen dyynikenttä*. Suurimittakaavainen maa-ainestenotto tulisi pyrkiä keskittämään oleville alueille. Dyynialueilla metsän uudistamisessa tulee välttää voimakasta maapohjan muokkausta.

ge8 Saattoporanvuoma

Levijoen purkauksen yhteydessä kerrostuneesta hienohiekka-aineksesta tuulen kerrostama *fossiilinen dyynikenttä*. Suurimittakaavainen maa-ainestenotto tulisi pyrkiä keskittämään oleville alueille. Dyynialueilla metsän uudistamisessa tulee välttää voimakasta maapohjan muokkausta.

Muita geologisia kohteita

Malmiot:

Sirkan malmio

Sirkan malmion tutkimushistoria on pitkä käsittäen ajanjakson 1939-1969. Vuonna 1953 Sirkkaan louhittiin jopa 50 m syvä koekaivos tutkimusperineen. Kivilajeina alueella esiintyy emäksisiä vulkaniitteja eli vihreäkiviä ja hiilipitoisia fylliittejä. Itse malmi esiintyy fylliitissä risteileviin kvartsi-karbonaattijuoniin, joissa on malmi-luokkaa olevia kupari-, nikkeli-, koboltti-, hopea- ja kultapitoisuuksia. Malmivarat ovat kuitenkin osoittautuneet varsin pieniksi.²⁸

Saattoporan ja Riikonkosken malmiot

Saattoporan malmiota kaava-alueen länsiosassa ja Riikonkosken malmiota Ounasjoen varrella Riikonkosken lähistöllä tutkittiin aiemmin monimetallisten sulfidien (mm. kuparikiisu) takia. Malmiesiintymät liittyvät vulkaanisiin kiviin. Myöhemmin Saattoporan malmiosta on löytynyt myös korkeita kultapitoisuuksia. Saattoporassa on harjoitettu kaivostoimintaa Outokumpu Oyj:n toimesta 1988-1995.²⁸

²⁸ Manner & Tervo 1988

2.6 Kulttuuriympäristö

Suunnittelualueen kulttuuriympäristö on esitetty tarkemmin lähtökohtaraportissa.

2.6.1 Yleiskuvaus

Tarkastelualueen asutus on Levikeskusta lukuun ottamatta suhteellisen harvaa sijoittuen jokien, etenkin Ounasjoen ja järvien rannoille. Joenvarsien kyläasutus on alueelle tyypillisesti nauhamaista. Järvien rannoilla asutus on keskittynyt pääasiassa ympäristöstään kohoaville kyläkummuille. Suunnittelualueella uusi asutus on rakentunut lähes täysin matkailuelinkeinon varaan ja luo seudulle uudenlaista, osaksi kaupunkimaista aluerakennetta aivan Levitunturin kylkeen. Matkailuelinkeinon liittyvä kehitys on Levin alueella ollut viime vuosina nopeaa ja se muovaa sekä maisema- että kyläkuva voimakkaasti. Levikeskus tarjoaa runsaasti kaupallisia palveluita ja alueesta on muodostunut pikkukaupunkimainen kokonaisuus, joka ilmeeltään poikkeaa paljon alueen rakennusperinteistä.

Suurempia kyliä tarkastelualueella edustavat Sirkka, Köngäs, Rauduskylä ja Hanhima. Kylien pihapiirit ovat hyvin avoimia. Suurin asutuskeskittymä alueella on Sirkkan kylä. Loma-asutusta on suhteessa pysyvään asutukseen runsaasti ja se keskittyy Levitunturin ympäristöön. Loma-asutus muodostaa Levin ympäristöön ilmeeltään erityyppisiä aluekokonaisuuksia.

2.6.2 Paikallinen kulttuuri

Alueen identiteetti

Levin seudun historia on nähtävissä vieläkin. Kulttuuri sitoutuu paitsi sukuun, myös elinkeinon muodostuen Levillä erillisistä juonteista. Alkuperäiskulttuuri Levillä oli saamelaisuus - paimentolaisuus ja keräilytalous, joka toimii Levillä edelleen. Peräpohjalainen viljelykulttuuri vahvistui tasavertaiseksi 1700-luvulla ja yleiseurooppalaisuus matkailun kautta 1900-luvun aikana.²⁹

Laakso asutettiin ilmeisesti jo 3000-3500 vuotta sitten. Sirkkan laakso on Lapin ainoa muinaisten saamelaisten jumalille pyhittävä laakso, jossa sijaitsee Immeljärvi, jumalanjärvi. Alue kuuluu metsäsaamelaiskulttuurin vyöhykkeeseen, josta esimerkiksi poroaitaukset, turvekodan pohjat, saalispatsaat, -varastot, peuranpyyntikuopat ja seitapaikat ovat merkkeinä.

Suomalainen uudisasutus levisi alueelle ilmeisesti 1600-luvulla. Sata vuotta myöhemmin myös saamelaiset alkoivat perustaa lantalaisten esimerkin mukaisesti uudistiloja³⁰. Asutus sijoittui tunturijakson pohjois- ja itäpuolelle Levi- ja Sirkkajärvien sekä Ounasjoen rannoille (Hossa). Näiden sivukylien peräpohjalaista talonpoikaistyyliä edustavat maalaamattomat rakennukset säästyivät monista muista Lapin kunnista poiketen sodalta³⁰. Pääosa kylien rakennuskannasta on peräisin 1850-1930 -lukujen väliseltä ajalta. Kylät kulmistaan avoimine pihapiireineen ja asuinrakennuksineen edustavat rakenteeltaan perinteisiä lappilaisia järvi- tai jo-

²⁹ Metla 33/2006 s.126.

enrantakylä³⁰. Kylien elinkeinona oli pitkään sekatalous, jossa porohoito, metsästyks ja kalastus rytmitettiin karjatalousvaltaiseen maatalouteen ja metsätalouteen. Maa- ja metsätalouden perinteet näkyvät vielä pienialaisina kulttuurihistoriallisina ympäristöinä, kuten vanhoina niittyinä, peltoina, kesäkenttinä, tervahautoina ja huoltoreitteinä.

Matkailu alkoi 1930-luvulla Sirkkan kylässä Levitunturin juurella hiihtäjien kotimajoituksella. Kylän naiset myös valmistivat käsitöitä kuten villasukkia matkailijoita varten. Tuossa vaiheessa Sirkkan kylässä pääasiallisia elinkeinoja olivat maatalous, metsätalous ja porotalous, ja vielä 1970-luvulla 48% Levin alueen väestöstä sai elantonsa alkutuotannosta³¹.

Rinnetoimintaa alettiin kehittää kunnan toimesta 1950-1960 -luvuilla, jolloin oli mahdollisuus majoittua kylälle rakennettuihin matkailumajoihin³². Matkailun kehittäminen jatkui 1960-1970 -luvuilla ja lentokentän valmistuminen 1970-luvun lopussa loi pohjan alueen systemaattiselle kehittämiselle. Todenteolla matkailu alkoi kasvaa 1980-luvulla, jolloin rakennettiin kylpylähotelli. Levin matkailu- ja lomarakentaminen keskittyi pääasiassa Immellaaksoon (Sirkka, Levikeskus, Immel), läheisille vaaroille (Rakka, Petsukka), tunturin läntisille alarinteille, ja latu-urat pyssyttelivät metsävyöhykkeessä. Lakialueille polut kulkivat kuruja pitkin.

Levin matkailuun sidonnaisella kulttuurin osallakin on jo useamman sukupolven perinne. Matkailu on muodostunut yleiskaava-alueen asukkaiden pääelinkeinoksi ja kulttuuria muovaavaksi elämäntavaksi – paluuta erilliskulttuureihin ei ole.

1700 ja 1800-luvun pirtit Levin ympäristössä ovat osa jokaisen suomalaisen kansallista perintöä. Lapin perinne, joka kylissä on näkyvissä on alueen alkuperäinen maanviljelykulttuuri. Kantatalot kulmista avoimine pihapiireineen vesistöjen eli senaikaisen kulkureitin varsilla ovat edelleen jäljellä, tämä perä-pohjalainen viljelykulttuurin asutus tuli alueelle vasta 1700-luvulla.

Elinkeinot

Vielä uudisasukkaiden saavuttuakin metsästykseseen ja kalastukseen painottuva erätalous säilyi jonkin aikaa alueen pääelinkeinona. Asutuksen tihentyessä riista väheni ja vähitellen 1700-luvun kuluessa kittiläläisten oli siirryttävä maa-, metsä- ja porotalouteen. Maatalous, erityisesti karjanhoito, oli Kittilän peruselinkeino. Karjahoito pysyi koko Lapin mittapuun mukaan voimaperäisimpiin kuuluvana. Viljanviljely oli myös merkittävää. Monet kylät, kuten Rauduskylä ja Hanhimaa, saivat kaiken leipäviljan omista pelloista. Sivuelinkeinona oli poronhoidolla kohtalainen merkitys. Myös metsästyks ja kalastusta harjoitettiin jatkuvasti. Metsätaloudella oli kittiläläisille suuri merkitys 1800-luvun lopulta alkaen. Nykyisin suurin osa paikallisista ansaitsee elantonsa joko suoraan tai välillisesti matkailusta.

Kulttuurisesti tarkastelualue on poronhoidon leimaamaa maisemaa. Maisemassa näkyy kuitenkin myös muiden elinkeinonharjoittajien jälkiä:

- Jäänteitä entisistä pelloista ja niityistä, jotka kertovat vanhasta rehtaloudesta.

³⁰ Lokio, 1997

³¹ Hakkarainen, 2005

³² Nikka, 2003

- Vanhoja juurakkotervanpolttoon käytettyjä tervahautoja, sekä savottakulttuurista kertovia vanhojen pihapiirien jäänteitä. Metsänhoitoon liittyvä toiminta palvelee myös nykypäivän ihmisiä reittiverkkoina, kesäisin vaelluspolkuna ja talvella latupohjana. Myös puiden uitosta pienissä joissa ja puroissa on maastossa edelleen jälkiä jäljellä.
- Poronhoitoon liittyvistä jäljistä näyttävimpiä ovat vanhat poroerotuspaikat, joihin liittyi rakennuskantaa nk. porokämppien muodossa. Poronhoitoon liittyvät jäljet ulottuvat aina nykypäivään saakka.
- Alueen kaivostoiminta on mainitsemisen arvoista. Kultaesiintymiä on löydetty useista paikoista. Kaivoksista mainittakoon Saattopora ja sen kupariesiintymät, sekä Sirkan kupari-, nikkeli-, koboltti-, hopea- ja kultaesiintymät.

2.6.3 Rakennetun ympäristön perinne ja kerroksellisuus

Lapin rakennusperinne on kovien luonnonolojen seurauksena muotoutunut koko maata ajatellen varsin omaleimaiseksi, vaikkakin rakennusperinne on osa yleistä hirsirakentamisen perinnettä. Niukkuudesta ja ankarista olosuhteista johtuen rakentamisessa on korostunut maisematekijät ja rakentamisen suhde luonnonvaroihin. Alueen alkuperäinen rakennuskulttuuri liittyy saamelaiseen kulttuuriin (jatkui noin 1600-luvun lopulle), jossa metsästyksen ja kalastukseen liittyvä puolipaimentolainen elämäntapa määräsivät rakentamisen luonnetta³³.

Lähes pyyntikulttuurikauden loppuun saakka saamelaisten talvikylissä asumukset olivat turvepeitteisiä puukotia, joiden rakenne muodostui ulkopuolelta hiekkavallilla tuetusta, kuusikulmaisesta hirsikehikosta sekä siihen nojaavista tukipuista. Kodan keskellä oli kivillä ympäröity tulisija. Saamelaisten myöhäisemmissä talvikylissä asumukset rakennettiin hirsistä nelikulmaisiksi salvoskodiksi, joita käytettiin sittemmin myös kevät-, kesä- ja syyskylissä.³⁴

Rakennusperinteessä tapahtui murros kun saamelaisuus väistyi etelästä tulevien uudisasukkaiden myötä. Asutuksen leviämisen myötä 1700 luvulla saamelaiset joutuivat luopumaan vanhoista elinkeinoistaan ja perustamaan poronhoidosta sekä maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavia uudistiloja. Rakentamisen perinne muuttui paikkaan sidotuksi. Varhaisimmat rakennukset olivat yksinkertaisia maanpäälle rakennettuja kämppiä, joiden seinissä ei ollut valo- eikä ikkunaukkoja. Valo tuli vesikatossa olleen savupoistoaukon kautta³⁵.

Saamelainen asumisperinne orgaanisesti sijoitettuine rakennuksineen poikkeaa varsin selkeästi peräpohjalaisesta tiukkaan geometriaan sidotusta pihapiiristä.³⁶ Saamelaisen pihapiirin rakennukset ovat sijoittuneet maastoon usein väljästi ja vapaasti, jolla tarkoituksena oli lumenkeräytymisen minimoiminen ja mahdollisimman vapaan näkymäalueen säilyttäminen asuintalosta käsin. Rakennukset sijoittuvat yleensä paitsi väljästi maisemaan usein järvi- ja joenvarsikyliin.³⁷

³³ Lapin rakennusperintö, s.5-12.

³⁴ www.ymparisto.fi -Lapin rakennusperintö

³⁵ Hirsirakentamisperinne, Alfred Kolehmainen

³⁶ Kämppejä ja pihapiirejä, Alfred Kolehmainen

³⁷ Kämppejä ja pihapiirejä, Alfred Kolehmainen

